

רמב"ם

מעלת ארץ ישראל
ומרכזיותה

משנה תורה הלכות מלכים פרק ה

ישוב ארץ ישראל

כל הארצות שכובשין ישראל במלך על פי בית דין, הרי זה כיבוש רבים והרי היא כארץ ישראל שכבש יהושע לכל דבר. והוא שכבשו אחר כיבוש כל ארץ ישראל האמורה בתורה.

ומותר לשכון בכל העולם, חוץ מארץ מצרים: מן הים הגדול ועד המערב ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה כנגד ארץ כוש וכנגד המדבר - הכל אסור להתיישב בה. בשלושה מקומות הזהירה תורה שלא לשוב למצרים, שנאמר: "לא תספון לשוב בדרך הזה עוד" (דברים יז, טז), "לא תסיף עוד לראתה" (שם כח, טח), "לא תספו לראתם עוד עד עולם" (שמות יד, ג), ואלכסנדריה בכלל האיסור.

ומותר לחזור לארץ מצרים לסחורה ולפרקמטיא, ולכבוש ארצות אחרות, ואין אסור אלא להשתקע שם. ואין לוקין על לאו זה, שבעת הכניסה מותר הוא, ואם יחשב לישב ולהשתקע שם אין בו מעשה. ויראה לי שאם כבש ארץ מצרים מלך ישראל על פי בית דין, שהיא מותרת, ולא הזהירה אלא לשוב לה יחידים, או לשכון בה והיא ביד גויים מפני שמעשיה מקולקלין יותר מכל הארצות, שנאמר (ויקרא יח, ג): "כַּמְעֵשֶׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם (אֲשֶׁר יִשְׁבְּתֶם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ)".

אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם, אלא ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מן העכו"ם ויחזור לארץ. וכן יוצא הוא לסחורה, אבל (לצאת כדי) לשכון בחוצה לארץ אסור אלא אם כן חזק שם הרעב עד שנעשה שווה דינר חטין בשני דינרין. במה דברים אמורים? כשהיו המעות מצויות והפירות ביוקר, אבל אם הפירות בזול ולא ימצא מעות ולא במה ישתכר ואבדה פרוטה מן הכיס, יצא לכל מקום שימצא בו ריווח. ואף על פי שמותר לצאת אינה מדת חסידות, שהרי מחלוך וכליון שני גדולי הדור היו ומפני צרה גדולה יצאו ונתחייבו כליה למקום.

גדולי החכמים היו מנשקין על תחומי ארץ ישראל ומנשקין אבניה ומתגלגלין על עפרה. וכן הוא אומר (תהלים קב, טו): "כִּי רָצוּ עֵבְדֶיךָ אֶת אֲבִנֶיהָ וְאֶת עֲפְרָהּ יְחַנְּנוּ".

אמרו חכמים: כל השוכן בארץ ישראל עוונותיו מחולין, שנאמר (ישעיהו לג, כד): "וְכָל יֹאמֵר שָׂכֵן חֲלִיתִי הָעַם הַיֹּשֵׁב בָּהּ נִשְׂא עֹן". אפילו הלך בה ארבע אמות זוכה לחיי העולם הבא. וכן הקבור בה - נתכפר לו, וכאילו המקום שהוא בו מזבח כפרה, שנאמר (דברים לב, מג): "וְיִכָּפֵר אֲדָמְתוֹ עִמּוֹ", ובפורענות הוא אומר (עמוס ז, יז): "עַל אֲדָמָה טְמֵאָה תָמוּת". ואינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו אחר מותו. ואעפ"כ גדולי החכמים היו מוליכים מתייהם לשם, צא ולמד מיעקב אבינו ויוסף הצדיק.

מסלול 1: יום א, יג סיון

מסלול 2: יום ב, יג סיון

מסלול 3: יום ג, יב סיון

מסלול 4: יום ד, יא סיון

לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה גויים⁹ ואל ידור בחוצה לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל היוצא¹⁰ לחוצה לארץ כאילו עובד ע"ז, שנאמר (ש"א כו, ט): "כִּי גִרְשׁוֹנֵי הַיּוֹם מֵהֶסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה' לֵאמֹר לֶךְ עֲבַד אֱלֹהִים אֲחֵרִים"¹¹, ובפורעניות הוא אומר (יחזקאל יג, ט): "וְאֵל אֲדָמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יִבְאוּ". כשם שאסור לצאת מהארץ לחוצה לארץ כך אסור לצאת מבבל לשאר הארצות, שנאמר (ירמיהו כז, כב): "כְּבָלָה יִבְאֹאוּ וְשָׁמָּה יִהְיוּ".

משנה תורה הלכות שבת פרק ו

היתר משום מצוות ישוב ארץ ישראל

הלוקח בית בארץ ישראל מן הגוי מותר לו לומר לגוי לכתוב לו שטר בשבת, שאמירה לגוי בשבת אסורה מדבריהם ומשום ישוב ארץ ישראל לא גזרו בדבר זה. וכן הלוקח בית מהם בסוריא, שסוריא כארץ ישראל לדבר זה.

הערות - ילמד ענויים דרכו

- 9 הקשו המפרשים מניין לגמרא שאפילו בעיר שרובה גויים וכו', הרי המקור הוא דוד והוא יצא מעיר שרובה ישראל בא"י לחו"ל לעיר שרובה גויים? לביאור הדברים יש להדגיש את דברי הרמב"ם בהל' דעות ובאיגרת השמד, שהאדם חברתי וחובה עליו לצאת מסביבה רעה ובוודאי ממקום של גויים העלולים להשפיע עליו לרעה וללכת למקום של ישראל צדיקים, ואם כן כיצד אמר כאן שיהיה בעיר שרובה גויים? על כך בא דוד ואמר שהיציאה לחו"ל היא כמי שעובד עבודה זרה - שהיא העברה החמורה ביותר ונחשב מומר לכל התורה, ואם כן, עדיף שישאר בארץ אפילו בסביבה של גויים, שאף אם ילמד ממעשיהם אין זה מכריע איסור עבודה זרה.
- עולה אפוא שאין כוונת הגמרא לומר שהיציאה היא כעבודה זרה (כמו שביאר הרמב"ן שאין שם השגחה ישירה אלא ע"י שרים וכו'), אלא שהיציאה מהארץ שווה בחומרתה לאיסור עבודה זרה, והיינו שזו מצווה כללית כמו עבודה זרה, שעליה נאמר שמומר לעבודה זרה כמומר לכל התורה כולה. וכמו שאמרו שמצוות ישיבת א"י היא מצווה רבה והיא מצווה כללית (ועל כן לא מנה אותה הרמב"ם במצווה פרטית, כי היא מהשורשים הכלליים).
- 10 בכרייתא בכתובות קיא, ב: כתוב "כל הדר", ואילו בתורת כהנים בהר ה, ד כתוב "היוצא", ויש בין זה לזה נפקא מינה גדולה.
- 11 באיגרת השמד הסביר הרמב"ם את הפסוק על אדם שגר בעיר שרובה גויים. ונראה שדוד המלך היה גם בפלשת, שהיא בגבולות ארץ ישראל, אך רובה גויים, וגם היה במואב שהיא בחו"ל. אך לא מצאנו שהיה בחו"ל בעיר שרובה ישראל, וצ"ע.

משנה תורה הלכות תרומות פרק א

גבולות קדושת הארץ לעניין המצוות

התרומות והמעשרות אינן נוהגין מן התורה אלא בארץ ישראל, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית. ונביאים התקינו שיהו נוהגות אפילו בארץ שנער (=בבל) מפני שהיא סמוכה לארץ ישראל ורוב ישראל הולכין ושכין שם. והחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגות אף בארץ מצרים ובארץ עמון ומואב מפני שהם סביבות לארץ ישראל.

ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא בארצות שכיבשן מלך ישראל או נביא מדעת רוב ישראל וזהו הנקרא "כיבוש רבים". אבל יחיד מישראל או משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמן מקום, אפילו מן הארץ שניתנה לאברהם - אינו נקרא ארץ ישראל כדי שינהגו בו כל המצוות. ומפני זה חילק יהושע ובית דינו כל ארץ ישראל לשבטים, אף על פי שלא נכבשה, כדי שלא יהיה כיבוש יחיד כשיעלה כל שבט ושבט ויכבוש חלקו.

הארצות שכבש דוד חוץ לארץ כנען כגון: ארם נהרים וארם צובה ואחלב וכיוצא בהן, אף על פי שמלך ישראל הוא ועל פי בית דין הגדול הוא עושה - אינו כארץ ישראל לכל דבר ולא כחוצה לארץ לכל דבר - כגון בבל ומצרים, אלא יצאו מכלל חוצה לארץ ולהיותן כארץ ישראל לא הגיעו. ומפני מה ירדו ממעלת ארץ ישראל? מפני שכבש אותם קודם שיכבוש כל ארץ ישראל אלא נשאר בה משבעה עממים. ואילו תפס כל ארץ כנען לגבולותיה ואח"כ כבש ארצות אחרות - היה כיבושו כולו כארץ ישראל לכל דבר, והארצות שכבש דוד הן הנקראין "סוריא"...

התרומה בזמן הזה ואפילו במקום שהחזיקו עולי בבל ואפילו בימי עזרא אינה מן התורה אלא מדבריהן, שאין לך תרומה של תורה אלא בארץ ישראל בלבד, ובזמן שכל ישראל שם, שנאמר (ויקרא כג, 7): "כי תבאו" - ביאת כולכם, כשהיו בירושה ראשונה וכמו שהן עתידין לחזור בירושה שלישית, לא כשהיו בירושה שנייה שהיתה בימי עזרא שהיתה ביאת מקצתן, ולפיכך לא חייבה אותן מן התורה. וכן יראה לי שהוא הדין במעשרות שאין חייבין בזמן הזה אלא מדבריהם כתרומה.